

स्त्री विरोधी अत्याचार

डॉ. सोमा पी गोंडाणे

राजीव गांधी कला महाविद्यालय, पाटण तालुका जिवती जिल्हा चंद्रपूर

Corresponding Author- डॉ. सोमा पी गोंडाणे

Email- bodhibandhu@gmail.com

DOI-

सारांश

महिलांविरुद्ध हिंसा, ज्याला लिंग-आधारित हिंसा आणि लैंगिक हिंसा म्हणून देखील ओळखले जाते, प्रामुख्याने, केवळ महिला किंवा मुलींविरुद्ध हिंसक कृत्ये केली जातात. अशा प्रकारच्या हिंसाचाराला सहसा द्वेषपूर्ण गुन्ह्याचा एक प्रकार मानला जातो, स्त्रिया किंवा मुलींच्या विरोधात हिंसा केली जाते. अशा हिंसाचाराच्या घटना आणि तीव्रता कालांतराने बदलत गेली आणि आजही समाजांमध्ये बदलते. समाजात असो किंवा परस्पर संबंध असोत, स्त्रियांना दबून ठेवण्याची एक यंत्रणा म्हणून अशा प्रकारच्या हिंसेकडे पाहिले जाते. असा हिंसाचार हा अधिकार, श्रेष्ठत्व, दुराचार किंवा गुन्हेगार किंवा त्याच्या हिंसक स्वभावामुळे, विशेषतः स्त्रियांविरुद्ध समान वागणूक या भावनेतून उद्भवू शकतो. महिलांवरील हिंसाचाराच्या निर्मूलनावर संयुक्त राष्ट्रांची घोषणा "स्त्रियांवरील हिंसाचार हे स्त्री-पुरुषांमधील ऐतिहासिकदृष्ट्या असमान शक्ती संबंधांचे प्रकटीकरण आहे" आणि "महिलांवरील हिंसाचार ही एक महत्त्वाची सामाजिक यंत्रणा आहे ज्याद्वारे महिलांना पुरुषांच्या तुलनेत गौण समजले जाते." महिला आणि मुलींवरील हिंसाचार ही महामारीच्या समस्या सारखी आहे. जगभरातील प्रत्येक तीन महिलांपैकी किमान एक महिलेला मारहाण केली गेली आहे, लैंगिक संबंध ठेवण्यास भाग पाडले गेले आहे किंवा अन्यथा तिच्या हयातीत एखाद्या अत्याचारी व्यक्तीने अत्याचार केला आहे जो सहसा तिच्या ओळखीच्या व्यक्तीने केला असतो.

परिभाषा

लिंग-आधारित हिंसा या शब्दाचा अर्थ "महिलांना शारीरिक, लैंगिक किंवा मानसिकरित्या दुखावण्याचा किंवा पीडित करण्याचा हेतू असलेल्या कृत्यांचा किंवा कृत्यांचा धोका आहे आणि ज्याचा स्त्रियांवर परिणाम होतो कारण ते स्त्रिया आहेत किंवा असमानतेने स्त्रियांना प्रभावित करतात." लिंग-आधारित हिंसेची व्याख्या अनेकदा "महिलांवरील हिंसाचारासह परस्पर बदलून वापरली जाते" 1993 च्या महिलांवरील हिंसाचार निर्मूलनाच्या घोषणेने दिलेल्या व्याख्येने देखील या

कल्पनेला समर्थन दिले आहे की जेव्हा हिंसा हा शब्द 'लिंग-आधारित' या शब्दाशी परस्पर बदलून वापरला जातो तेव्हा हिंसा ही स्त्री आणि पुरुषांमधील असमानतेमध्ये आहे. कौटुंबिक किंवा घरगुती या मध्ये होणारी हिंसा, इतर गोष्टींसह, शारीरिक आणि मानसिक आक्रमकता, भावनिक आणि मानसिक अत्याचार, बलात्कार आणि लैंगिक अत्याचार, अनाचार, जोडीदारामधील बलात्कार, नियमित किंवा अधूनमधून जोडीदार आणि सहवास, सन्मानाच्या नावाखाली केलेले गुन्हे. स्त्रीचे जननेंद्रिय

आणि लैंगिक विच्छेदन आणि इतर पारंपारिक प्रथा ज्या स्त्रियांसाठी हानिकारक आहेत.

हिंसाचाराचे प्रकार

महिलांवरील हिंसाचार अनेक व्यापक श्रेणींमध्ये बसू शकतो. यामध्ये व्यक्तीद्वारे तसेच राज्यांनी केलेल्या हिंसाचाराचा समावेश आहे. व्यक्तींनी केलेल्या हिंसाचाराचे काही प्रकार आहेत: बलात्कार, घरगुती हिंसा, लैंगिक अत्याचार, अॅसिड फेकणे, प्रजनन शक्तीचा वापर, स्त्री भ्रूणहत्या, जन्मपूर्व लिंग निवड, प्रसूती हिंसा, ऑनलाइन लिंग-आधारित हिंसा आणि जमावाने हिंसा; तसेच हानिकारक प्रथा किंवा पारंपारिक प्रथा जसे की ऑनर किलिंग, हुंडा हिंसा, स्त्रीचे जननेंद्रिय विच्छेदन, अपहरण करून विवाह आणि जबरदस्ती विवाह. हिंसाचाराचे प्रकार आहेत ज्यांना सरकारकडून दोषी ठरवले जाऊ शकते किंवा माफ केले जाऊ शकते, जसे की संघर्षादरम्यान लैंगिक हिंसा आणि लैंगिक गुलामगिरी; सक्तीने नसबंदी; सक्तीचा गर्भपात; पोलिस आणि अधिकृत कर्मचाऱ्यांकडून हिंसा; दगडफेक आणि प्राणघातक हल्ला. असे अनेक प्रकार, जसे की महिलांची तस्करी आणि जबरदस्ती वेश्याव्यवसाय, अनेकदा संघटित गुन्हेगारी नेटवर्कद्वारे केले जातात. ऐतिहासिकदृष्ट्या, संघटित चे प्रकार आहेत.

बलात्कार

स्त्रिया अनेकदा बलात्काराला बळी पडतात, बलात्कारानंतर, पीडितेला बलात्कार करणार्याकडून आणि अनेक संस्कृतींमध्ये, पीडितेचे स्वतःचे कुटुंब आणि नातेवाईकांकडून हिंसाचार किंवा हिंसाचाराचा सामना करावा लागू शकतो. पीडितेला बलात्काराची तक्रार करण्यापासून रोखण्यासाठी, बलात्काराची तक्रार नोंदवण्यापासून, किंवा तक्रार मागे घेण्यास भाग पाडण्याचा मार्ग

म्हणून पीडितेला हिंसा किंवा धमक्या दिल्या जाऊ शकतात; किंवा कुटुंबाची "लाज" जाऊ नये यासाठी शिक्षा म्हणून पीडितेच्या नातेवाईकांकडून हे केले जाऊ शकते. हे विशेषतः अशा संस्कृतींमध्ये घडते जेथे स्त्री कौमार्य अत्यंत मूल्यवान आहे आणि लग्नापूर्वी अनिवार्य मानले जाते. अनेक प्रकरणांमध्ये, ऑनर किलिंगमध्ये बलात्कार पीडितांची हत्या केली जाते. कुटुंबाचा "सन्मान" कायम राहण्यासाठी पीडितांना त्यांच्या कुटुंबीयांकडून बलात्काराशी लग्न करण्यास भाग पाडले जाऊ शकते. देशांमध्ये, पीडितेवर होणारे परिणाम आणि त्याच्याशी संबंधित कलंक यामुळे पोलिसांकडून बलात्काराची नोंद केली जात नाही किंवा त्याची योग्यरित्या नोंद केली जात नाही.

वैवाहिक बलात्कार

वैवाहिक किंवा पती-पत्नी बलात्कार एकेकाळी कायद्याद्वारे व्यापकपणे दुर्लक्षित केले गेले होते, आणि आता व्यापकपणे स्त्रियांवर अस्वीकार्य हिंसा मानले जाते. अनेक देशांमध्ये, पती-पत्नी बलात्कार एकतर कायदेशीर किंवा बेकायदेशीर आहे, परंतु मोठ्या प्रमाणावर सहन केला जातो आणि पतीचा विशेषाधिकार म्हणून स्वीकारला जातो. गेल्या काही दशकांमध्ये पती-पत्नी बलात्काराचे गुन्हेगारीकरण नुकतेच झाले आहे. 1960 आणि 1970 च्या दशकात बहुतेक पाश्चात्य देशांमध्ये विवाह, बलात्कार, लैंगिकता, लैंगिक भूमिका आणि आत्मनिर्णयाच्या पारंपारिक समज आणि कल्पनांना आव्हान दिले जाऊ लागले, ज्यामुळे त्यानंतरच्या दशकांमध्ये वैवाहिक बलात्काराचे गुन्हेगारीकरण झाले. काही उल्लेखनीय अपवाद वगळता, गेल्या 30 वर्षांत वैवाहिक बलात्काराविरुद्धचे बहुतेक कायदे लागू करण्यात

आले. 2000 च्या दशकात जगातील अनेक भागांमध्ये लागू करण्यात आलेले वैवाहिक बलात्काराविरुद्धचे कायदे अतिशय नवीन आहेत.

घरगुती हिंसा

महिला ज्यांच्याशी जिव्हाळ्याने वागत असतात अशा एखाद्या व्यक्तीकडून महिलांना बळी पडण्याची शक्यता असते, ज्याला सामान्यतः "इंटीमेट पार्टनर हिंसा" म्हणून संबोधले जाते. "इंटीमेट पार्टनर हिंसे" ची प्रकरणे पोलिसांकडे नोंदवली जात नाहीत आणि त्यामुळे अनेक तज्ञांना समस्येच्या खऱ्या तीव्रतेचा अंदाज लावणे कठीण जाते. हिंसेचा हा प्रकार अनेकदा विषमलैंगिक संबंधांच्या संदर्भात एक मुद्दा मानला जात असला तरी, तो समलैंगिक संबंध, मुलगी-आई संबंध, रूममेट संबंध आणि दोन महिलांचा समावेश असलेल्या इतर घरगुती संबंधांमध्ये देखील होतो. समलैंगिक संबंधांमध्ये महिलांवरील हिंसाचार हे विषमलैंगिक संबंधांमधील स्त्रियांवरील हिंसाचाराइतकेच सामान्य आहे.

ऑनर किलिंग

ऑनर किलिंग हा जगातील काही भागांमध्ये महिलांवरील हिंसाचाराचा एक सामान्य प्रकार आहे. ऑनर किलिंग हे कुटुंबातील सदस्यांकडून (सामान्यतः पती, वडील, काका किंवा भाऊ) कुटुंबातील महिलांविरुद्ध केले जाते ज्यांनी कुटुंबाचा अपमान केला असे मानले जाते. अप्रामाणिक स्त्रीच्या मृत्यूने सन्मान परत मिळेल असे मानले जाते. या हत्या पारंपारिक प्रथा आहेत, जिथे एखाद्या महिलेवर आरोप करणे कुटुंबाच्या प्रतिष्ठेला कलंकित करण्यासाठी पुरेसे असू शकते. विवाह करण्यास नकार देणे, नातेवाइकांनी नाकारलेले नातेसंबंधात असणे, विवाह सोडण्याचा प्रयत्न करणे,

विवाहाबाहेर लैंगिक संबंध ठेवणे, बलात्कार करणे, कपडे परिधान करणे अशा कारणांमुळे महिलांची हत्या केली जाते. ज्या पद्धती अयोग्य मानल्या जातात.

हुंडा हिंसा

दक्षिण आशियामध्ये, विशेषतः भारतात सामान्य असलेली हुंडा प्रथा, महिलांवरील अनेक प्रकारच्या हिंसाचाराला कारणीभूत आहे. वधू जाळणे हा स्त्रियांवरील हिंसाचाराचा एक प्रकार आहे ज्यामध्ये वधूला तिच्या पतीने किंवा पतीच्या कुटुंबाने दिलेल्या हुंड्याबद्दल असमाधानामुळे घरातच मारले जाते. हुंडाबळी म्हणजे हुंड्याच्या वादातून महिला व मुलींच्या मृत्यूची किंवा आत्महत्येची घटना. भारत, पाकिस्तान, बांगलादेश आणि नेपाळमध्ये हुंडा हिंसाचार सामान्य आहे. भारतात, एकट्या 2011 मध्ये, नॅशनल क्राईम रेकॉर्ड ब्युरोने 8,618 हुंडाबळी हत्या झाल्याची नोंद केली, तर अनधिकृत आकडेवारीनुसार ही संख्या किमान तिप्पट आहे.

जबरदस्ती विवाह

सक्तीचा विवाह हा असा विवाह आहे ज्यामध्ये एक किंवा दोन्ही पक्षांनी त्यांच्या इच्छेविरुद्ध लग्न केले आहे. भारतातील अनेक भागांमध्ये अस्तित्वात असलेल्या वधूची किंमत आणि हुंडा प्रथा या प्रथेला हातभार लावतात. जबरदस्तीच्या विवाहांमुळेही अनेकदा कुटुंबांमध्ये वाद होतात, जिथे एका कुटुंबातील स्त्रीला दुसऱ्या कुटुंबात देऊन वाद 'मिटवला' जातो. एखाद्या मुलीचे किंवा स्त्रीचे वराद्वारे अपहरण केले जाते, ज्याला त्याच्या मित्रांकडून अनेकदा मदत केली जाते. पीडितेवर वराकडून अनेकदा बलात्कार केला जातो, त्यानंतर तो विवाह कायदेशीर करण्यासाठी

गावातील वडिलधाऱ्यांसोबत वधूच्या किमतीची वाटाघाटी करण्याचा प्रयत्न करू शकतो.

मुलींना त्यांच्या कुटुंबियांकडून आर्थिक फायद्यासाठी वृद्ध पुरुषांना विकले जाते आणि मुली वयात आल्यावर त्यांचे लग्न लावून दिले जाते, जे वयाच्या सातव्या वर्षापर्यंत टिकू शकते. वृद्ध पुरुषांसाठी, या तरुण नववधूंनी पुरुषत्व आणि कर्तृत्वाचे प्रतीक म्हणून काम केले. बालवधू सोबत जबरदस्तीने लैंगिक संबंध ठेवले आहेत, ज्यामुळे आरोग्यास धोका निर्माण होतात. सक्तीच्या विवाहातील तरुण मुलींचे प्राथमिक शिक्षण सहसा पूर्ण होत नाही. विवाहित आणि गरोदर विद्यार्थीनींसोबत भेदभाव केला जातो आणि त्यांना शाळेतून काढून टाकले जाते.

मुलगा-प्राधान्य गैरवर्तन

पुत्र पसंती ही अनेक देशांमध्ये प्रचलित आणि धर्म आणि वर्गांमध्ये आढळणारी लैंगिक असमानतेमध्ये रुजलेली प्रथा आहे. जरी अनेक संस्कृतींमध्ये मुलाच्या विशिष्ट लिंगाला प्राधान्य देणे अमूर्त मार्गाने सामान्य असू शकते, जेव्हा अशी पसंती इतकी मजबूत असते की मुलाला नाकारले जाते किंवा आईवर हिंसाचार होतो, तेव्हा ते घरगुती हिंसाचाराच्या मर्यादा ओलांडते. , बाल शोषण आणि महिलांवरील हिंसा. मुलाच्या निवडीचे असे प्रकार विशेषतः दक्षिण आशिया, पूर्व आशिया आणि काकेशसच्या काही भागांमध्ये सामान्य आहेत. अशा पद्धतीच्या प्रकटीकरणामध्ये लिंग-निवडक गर्भपात, स्त्री भ्रूणहत्या, स्त्री मूल सोडून देणे, तसेच कौटुंबिक संसाधनांच्या वाटपाच्या संदर्भात पुत्रांची मर्जी राखणे यांचा समावेश होतो. भारतामध्ये पुत्राला खूप प्राधान्य आहे. असमतोल लिंग गुणोत्तरासाठी एक मूल धोरण मुख्यत्वे जबाबदार होते. लिंग-निवडक गर्भपात, तसेच मुलीला नकार देणे, सामान्य

आहेत. ज्यामध्ये पालकांनी त्यांच्या नवजात पिल्लांना अनाथाश्रमात कसे सोडून दिले, जेथे कर्मचारी मुलांना तहानने किंवा भुकेने मरण्यासाठी खोलीत सोडतात. मुलाच्या पसंतीचे आणखी एक प्रकटीकरण म्हणजे मुलींना जन्म देणाऱ्या मातांवर होणारी हिंसा. ऍसिड फेकणे

ऍसिड फेकणे

ज्याला ऍसिड हल्ला म्हणतात, एखाद्या व्यक्तीच्या शरीरावर ऍसिड फेकण्याची कृती "इष्ट्या किंवा बदलापोटी त्यांना दुखापत करण्याच्या किंवा विकृत करण्याच्या हेतूने" म्हणून परिभाषित केले जाते. या हल्ल्यांमध्ये वापरले जाणारे आम्लांचे सर्वात सामान्य प्रकार म्हणजे सल्फ्यूरिक, नायट्रिक किंवा हायड्रोक्लोरिक आम्ल. या हल्ल्यांतील गुन्हेगारांनी त्यांच्या पीडितांवर आम्ल फेकले, सामान्यतः त्यांच्या चेहऱ्यावर, ते जाळले आणि त्वचेच्या ऊतींना हानी पोहोचवली, अनेकदा हाडे उघडकीस आणली आणि कधीकधी ते विरघळले. या हल्ल्यांच्या दीर्घकालीन परिणामांमध्ये चेहरा आणि शरीरावर अंधत्व आणि कायमचे डाग येतात. ७५-८०% प्रकरणांमध्ये महिला आणि मुली बळी ठरतात. ऍसिड हल्ले बहुतेकदा घरगुती वादांशी संबंधित असतात, ज्यात हुंडा विवाद, आणि लग्नाचा प्रस्ताव नाकारणे किंवा लैंगिक संबंध असतात.

जबरदस्तीने गर्भधारणा

बळजबरीने विवाह करणे आणि जबरदस्तीने गर्भधारणेच्या उद्देशाने वधूंचे अपहरण करणे हे अनेकदा होते. गर्भधारणा बळजबरी हा घरगुती हिंसेचा एक प्रकार आहे, ज्यामध्ये गर्भधारणा आरोग्य किंवा हिंसक, फसव्या वर्तनाचा समावेश होतो. ज्यामुळे जबरदस्ती गर्भधारणा होते. नको असलेल्या गर्भधारणेद्वारे नातेसंबंधात आणि जोडीदारावर

शक्ती, नियंत्रण आणि वर्चस्व राखण्यासाठी गर्भधारणा शक्तीचा वापर केला जातो. ही सार्वजनिक आरोग्याची गंभीर समस्या मानली जाते.जबरदस्ती गर्भधारणा ही स्त्री किंवा मुलीला गर्भवती होण्यास भाग पाडण्याची प्रथा आहे, अनेकदा जबरदस्तीने विवाहाचा भाग म्हणून, वधूचे अपहरण, बलात्कार केला जातो.

उपाय

संशोधकांच्या मते, हे लक्षात घेणे महत्वाचे आहे की घरगुती हिंसाचाराचे सर्व बळी आक्रमक नसतात. त्यांना चांगले वातावरण देऊन आपण कौटुंबिक हिंसाचाराच्या मानसिक विकारातून बाहेर येऊ शकतो.

1. हल्लेखोरांची मानसिकता बदलण्याचा प्रयत्न करण्यात भारत अजूनही मागे आहे. आम्ही आतापर्यंत तज्ञांनी प्रचार केलेल्या मताकडे मोठ्या प्रमाणात दुर्लक्ष करत आहोत की "महिला आणि मुलांवरील हिंसाचार आणि भेदभाव खऱ्या अर्थाने संपवायचा असेल तर आपण पुरुषांना केवळ समस्येला जबाबदार मानले पाहिजे असे नाही तर समस्येचे कारण शोधण्याकरिता त्याची मदत घेतली पाहिजे.

2. सुधारणा घडवून आणण्याची पहिली पायरी म्हणून, "स्त्रियांविरुद्ध पुरुषांना धरून" ठेवण्यापेक्षा पुरुषांना या उपायाचा भाग बनवणे आवश्यक आहे. पुरुषत्वाच्या भावनेला प्रोत्साहन देणे आणि जुन्या रूढीवादी कल्पनांपासून मुक्त होणे अत्यावश्यक आहे.

3. कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिला आणि मुलांचे संरक्षण करण्यासाठी सरकारने संसदेतून घरगुती हिंसाचार कायदा, 2005 मंजूर केला आहे. या कायद्यात असलेल्या सर्व तरतुदींचा पुरेपूर फायदा घेण्यासाठी, पीडित कोण आहे हे समजून घेणे

आवश्यक आहे. जर तुम्ही एक महिला असाल आणि तुमच्या नातेवाईकांपैकी कोणी तुमच्याशी गैरवर्तन करत असेल तर तुम्ही या कायद्यांतर्गत पीडित आहात.

4. मानसिक आरोग्य कायदा, 2017 द्वारे भारत मानसिक आरोग्याबाबत गंभीर झाला आहे, परंतु तो अधिक प्रभावी करणे आवश्यक आहे.

5. कौटुंबिक हिंसाचारातून बरे झालेल्या कुटुंबांना व्यावसायिक मानसिक आरोग्य सेवांचा लाभ देण्यासाठी धोरणकर्त्यांनी यंत्रणा विकसित करणे आवश्यक आहे.

6. सरकारने 'वन-स्टॉप सेंटर' सारख्या योजना सुरू केल्या आहेत, ज्याचा उद्देश हिंसाचार पीडित महिलांना मदत करण्यासाठी वैद्यकीय, कायदेशीर आणि मानसिक सेवांच्या एकात्मिक श्रेणीमध्ये प्रवेश सुलभ करणे आणि सुनिश्चित करणे हा आहे.

7. महिलांवरील हिंसाचाराबद्दल जागरूकता पसरवण्यासाठी वोग इंडियाने 'मुल रड वत नाही ' ही मोहीम सुरू केली, तर जागतिक मानवाधिकार संघटना 'ब्रेकथ्रू'ने घरगुती हिंसाचाराच्या विरोधात 'बेल बजाओ' मोहीम चालवली. या दोन्ही मोहिमा महिलांवरील कौटुंबिक हिंसाचाराचा सामना करण्यासाठी वैयक्तिक पातळीवर केलेले मोठे प्रयत्न आहे .

निष्कर्ष

जर आपल्याला खरोखरच "स्त्रियांवरील हिंसाचारमुक्त भारत" बनवायचा असेल, तर एक राष्ट्र म्हणून या विषयावर एकत्रितपणे चर्चा करण्याची वेळ आली आहे. देशव्यापी, शाश्वत आणि समृद्ध सामाजिक मोहीम सुरू करणे हा एक चांगला मार्ग असू शकतो.

संदर्भ ग्रंथ

1. डॉ. बी एम कराडे क-हाडे - समकालीन भारतातील सामाजिक समस्या पिंपळापुरे अँड कंपनी पब्लिशर्स नागपूर
2. पी. एल. भांडारकर - भारतीय सामाजिक समस्या - यस. चंद अँड कंपनी प्रा. लि. रामनगर नवी दिल्ली
3. प्रा. माणिक माने - भारतातील समकालीन सामाजिक समस्या - विद्या प्रकाशन नागपूर
4. स्वप्निल सारस्वत -समाज राजनीति और महिला दशा और दिशा राधा -पब्लिकेशन नई दिल्ली-110002